

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківське обласне історико-археологічне товариство

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

X Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 125-річчю професора К. Е. Гриневича

4–5 листопада 2016 року

Харків
ТОВ «НТМТ»
2016

УДК 93/99

ББК 63.4(2)26+63.4(2)273+63.3(0)3+63.4(0)44+63.4(2)43+63.3(2Ук52)

П78

Художник *С. Е. Кулинич*

П78 **Проблеми історії та археології України: Матеріали X Міжнародної наукової конференції, присвяченої 125-річчю професора К. Е. Гриневича (Харків, 4–5 листопада 2016 р.).** — Х. : ТОВ «НТМТ», 2016. — 80 с.

ISBN 978-617-578-192-0

УДК 93/99

ББК 63.4(2)26+63.4(2)273+63.3(0)3+63.4(0)44+63.4(2)43+63.3(2Ук52)

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Матеріали X Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 125-річчю професора К. Е. Гриневича

4–5 листопада 2016 року

Відповідальний за випуск *С. В. Д'ячков*

Художній редактор *С. Е. Кулинич*

Комп'ютерна верстка *Ю. І. Цитковська*

Коректор *І. Л. Д'яченко*

Свідоцтво ДК № 1748 від 15.04.2004

Підписано до друку 24.10.2016. Формат 60×84/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 10,76. Наклад 300 прим.

ТОВ «НТМТ». пр. Науки, 58, к. 108, м. Харків, 61072

ПРОГРАММА
X Международной научной конференции
«Проблемы истории и археологии Украины»,
посвященной 125-летию профессора К. Э. Гриневича

4–5 ноября 2016 года

ОРГКОМИТЕТ КОНФЕРЕНЦИИ

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ:

Бакиров Виль Савбанович — ректор Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

ЗАМЕСТИТЕЛИ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ:

Дьячков Сергей Владимирович — кандидат исторических наук, доцент Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина, сопредседатель Правления ХОИАО

Посохов Сергей Иванович — доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина, сопредседатель Правления ХОИАО

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Цитковская Юлия Ивановна — исполнительный директор Харьковского областного историко-археологического общества

ЧЛЕНЫ ОРГКОМИТЕТА:

Аксенов Виктор Степанович — кандидат исторических наук, заведующий сектором археологии Харьковского исторического музея

Берестнев Сергей Илларионович — кандидат исторических наук, доцент Харьковской государственной академии физической культуры

Буйнов Юрий Владимирович — кандидат исторических наук, доцент

Колода Владимир Васильевич — кандидат исторических наук, доцент, заведующий археологической лабораторией Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды

Литовченко Сергей Дмитриевич — кандидат исторических наук, доцент, декан исторического факультета Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Мартемьянов Алексей Павлович — кандидат исторических наук, доцент Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Скирда Валерий Владимирович — кандидат исторических наук, доцент Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Сергеев Иван Павлович — доктор исторических наук, профессор Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Сорочан Сергей Борисович — доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Шрамко Ирина Борисовна — кандидат исторических наук, доцент, директор Музея археологии Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

зафіксовані фрагменти *чернолакового краснофігурного арибаллического лекифа* з зображенням лежачого кошачього хищника. Известні нам аналогії датуються концом V — началом IV вв. до н. е. Крім цього, в погребенні знайдено 11 бронзових *наконечников стрел*: з виділеною втулкою і башневидною головкою (8 екз.) і без виділеної втулки з трикутної головкою (2 екз.), котрі можна віднести до 2-ї пол. V в. до н. е.; половина залізного S-видного *псаля* з круглим бронзовим окончанием (група комбіновані, біметалічні)

К. Ю. Пеляшенко (Харків)

ДРІБНА ГЛИНЯНА ПЛАСТИКА З ГОРОДИЩА СКІФСЬКОГО ЧАСУ БІЛЯ с. ЦИРКУНИ

Доповідь присвячена колекції глиняних мініатюрних моделей, виявлених на городищі скіфського часу біля с. Циркуни. За одинадцять польових сезонів розкопок тут була знайдена серія статуеток і зменшених копій предметів, частина з яких не має аналогів серед синхронних старожитностей лісостепових пам'яток.

Колекція дрібної пластики Циркунівського городища складає 50 екземплярів (цілих, археологічно цілих і фрагментарних). Зроблені вони з глини більш якісної, ніж побутовий посуд; без крупних домішок, в тісті, як правило, фіксуються дрібні вclusions піску. Серед даної категорії артефактів виділяються: антропоморфні і зооморфні статуетки, мініатюрні посудини, «хлібці», колесоподібні та сферичні предмети, рідкісні і невизначені моделі.

Антропоморфних статуеток знайдено дві. Одна з них є зображенням жінки у довгій сукні: вона має тільки верхні кінцівки, до низу тулуб закінчується закругленням. Друга скульптура фрагментарна — нижня половина з кінцівками без ознак статі.

Незначною кількістю представлені зооморфні статуетки. Дві з них практично цілі, з відбитими кінцівками. Перша — зображення коня з витягнутою мордою, на голові прокресленими лініями намічена грива. Друга — фігурка корови, має масивний тулуб з рельєфно вираженими плечима та стегнами, хвіст направлений вниз, на голові округлі у перетині рога. Ще один фрагмент сильно стилізованої статуетки може розглядатися теж як зображення корови: верхня частина має характерне роздвоєння. До групи зооморфних також відноситься відбита кінцівка (хвіст?).

Значну частину предметів дрібної пластики складають мініатюрні посудинки (16 цілих і фрагментів), зменшені копії побутового посуду. Виготовлені вони доволі грубо, часто мають асиметричну форму і невеликий об'єм (1–15 мл). За морфологією розрізняються: горщички, мисочки з плоским, округленим або загостреним дном.

Деяко меншою кількістю представлені т.зв. глиняні «хлібці» — 13 плоских предметів округлої форми, ді-

относится к V—IV вв. до н. э.; железные ворворки; вток копья, а также множество коррозированных панцирных пластинок от доспеха и щита (?).

Все эти наблюдения позволяют нам говорить о высоком социальном статусе погребенного из впускной могилы и степном инфильтрате в среду местных племен во второй половине V в. до н. э. Согласно наблюдениям Б. Н. Мозолевского, курганы подобных размеров могли принадлежать номархам, а А. И. Тереножкин и В. А. Ильинская относили их к военным вождям племенных подразделений.

метром від 3 до 5 см. В окрему групу також віднесені колесоподібні предмети — плоскі, округлої форми з наскрізним отвором в центрі, що інтерпретуються як моделі коліс від мініатюрних візків. Знайдено три таких моделі (одна ціла і дві у фрагментах) діаметром 2,8–4,5 мм та діаметром отвору 0,4–0,6 мм.

До мініатюрних моделей віднесені глиняні сферичні предмети (6 екземплярів) — об'ємні предмети шароподібної, овальної, біконічної форми, іноді аморфні, діаметром 2–5 см. Подібні артефакти дослідники вважають імітацією плодів і зерен.

Одиначною і унікальною можна вважати мініатюрну глиняну модель кінського сідла. Крім того, виявлена серія невизначених мініатюр: аморфний об'ємний предмет, що має одну плоску поверхню; фрагмент плоскої трохи вигнутої моделі з чотирма підтрикутними шипами на одній стороні (схожий на гребінок); прямокутний плоский предмет з рельєфним пружком по центру; невелика біконічна модель з ямкою в центрі однієї зі сторін; фрагмент стрижнеподібного виробу, що мав наскрізний отвір.

У хронологічному відношенні переважна більшість знахідок відноситься до пізнього періоду існування пам'ятки — кінця V—IV ст. до н. е. і тільки кілька предметів («хлібець» та мініатюрна посудинка) можна датувати часом заснування і перших десятиріч життя — першою половиною — серединою V ст. до н. е.

Більша частина глиняних мініатюр (58 % від загальної кількості) пов'язана з нашаруваннями єдиного на городищі зольника і археологічними комплексами, виявленими в його межах. Інші моделі походять з культурного шару і господарських ям, кілька предметів виявлені під час дослідження фортифікаційних споруд.

В цілому, комплекс дрібної глиняної пластики Циркунівського городища має широке коло аналогій серед синхронних старожитностей пам'яток лісостепової смуги Східної Європи і є важливим джерелом до вивчення духовної сфери та реконструкції різноманітних сторін життя населення скіфського часу.

Д. В. Поморська (Київ)

ВПЛИВ ПРАЦЬ В. ПЕТРОВА НА ДОСЛІДЖЕННЯ СКІФСЬКОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Походження скіфів та їх подальша доля вкрай загадкові. Причинами цього є відсутність у народів скіфського світу власної писемності й суперечливі дані про скіфів в оповіданнях інших народів.

Отже, науковці, котрі розглядають скіфську проблематику, стикаються з численними труднощами, тому дослідження їхньої діяльності є актуальною проблемою.